
Werknemers uit de nieuwe EU-landen

ANDRÉ CORPELEIJN

De afgelopen jaren kwamen steeds meer mensen uit de nieuwe lidstaten van de Europese Unie in Nederland werken. Veel van die werknemers hebben tijdelijke banen, vaak via uitzendbureaus. Onder meer op basis van CBS-statistieken en gegevens uit de Gemeentelijke Basis Administraties (GBA) wordt hier inzicht gegeven in het aantal buitenlandse werknemers uit die landen, de arbeidsparticipatie en de achterliggende processen.

Foto: Wim de Jonge

In de jaren zestig van de vorige eeuw kwamen de arbeidsmigranten in Nederland uit landen rond de Middellandse Zee, niet uit Oost-Europa. Sinds de eeuwwisseling echter is het aantal werknemers uit Oost-Europa dat in Nederland werkt sterk toegenomen. Een deel van deze werknemers is niet permanent in Nederland gevestigd, maar vindt hier onderdak voor de duur van het werk. Veel van deze werknemers werken via uitzendbureaus. In zoverre gaat het om een nieuwe vorm van gastarbeid.

Per 1 mei 2004 traden Polen, Hongarije, Tsjechië, Slowakije, Estland, Letland, Litouwen en Slovenië toe tot de Europese Unie. Polen is van deze landen veruit het belangrijkste voor de Nederlandse arbeidsmarkt.

De toetreding tot de Europese Unie van de genoemde acht Oost-Europese landen leidde

niet onmiddellijk tot vrij verkeer van werknemers. In de meeste oude EU-landen kwam er een overgangsregeling. In Nederland bleef in mei 2004 de tewerkstellingsvergunning voor deze werknemers gehandhaafd. Deze overgangmaatregel werd twee jaar later verlengd. Wel werden de vergunningen op steeds ruimere schaal verleend. Op 1 mei 2007 werden de beperkingen op het vrij verkeer van werknemers uit de genoemde nieuwe lidstaten opgeheven.

De werknemers uit de nieuwe EU-landen worden hier onderscheiden in 1) werknemers die officieel hier wonen, dus ingeschreven staan in de Gemeentelijke Basisadministratie (GBA), en 2) werknemers die tijdelijk hier verblijven en in het land van herkomst wonen. Buitenlanders worden alleen ingeschreven in de GBA als zij

zich voor een periode van minstens vier maanden in Nederland vestigen. Nagegaan wordt hoe beide categorieën werknemers zich sinds 2000 hebben ontwikkeld en welke factoren daarbij een rol speelden.

De migranten en werknemers uit de nieuwe lidstaten die in Nederland wonen

De werknemers uit de nieuwe EU-landen die hier wonen zijn per definitie migranten. Hier worden achtereenvolgens gezien de groei van deze migrantengroep sinds 2000, en de arbeidsparticipatie en banen van deze groep.

De bevolkingsgroep waar het hier om gaat is betrekkelijk klein, ook in vergelijking met grote migrantengroepen (Turken, Marokkanen, Surinamers), maar is wel snel gegroeid de laatste jaren. Begin 2007 stonden 43.000 migranten uit de nieuwe lidstaten in de leeftijd van 15 tot 65 jaar ingeschreven in de GBA (tabel 1). Ten opzichte van 2000 is dit een verdubbeling. Deze bevolkingsgroep groeit als gevolg van migratie. De toetreding in 2004 heeft onmiddellijk geleid tot meer inschrijvingen in de GBA van personen die in de nieuwe lidstaten zijn geboren. Na enige tijd zijn overigens ook de uitschrijvingen gaan toenemen. Het saldo van de migratie ligt sinds de toetreding op een hoger niveau dan voorheen. Dit betekent dus meer groei.

Een ruime meerderheid van de genoemde migrantengroep, bijna driekwart, is geboren in Polen. De meeste anderen zijn afkomstig uit Hongarije of Tsjechië. De groep bestaat voor tweederde uit vrouwen. Dit hangt samen met de geringe arbeidsmigratie in het verleden en met de huwelijksmigratie: de zogenaamde Poolse bruiden. Een groot deel van deze migranten woont al lang in Nederland, ook al is de migratie de laatste jaren toegenomen.

De arbeidsparticipatie van deze bevolkingsgroep is laag. In september 2004 had ongeveer de helft van deze migranten in de leeftijd van 15 tot 65 jaar werk. Van de mannen was dat 56 procent, en van de vrouwen 47 procent. De arbeidsparticipatie blijkt hiermee aanzienlijk lager te zijn dan die van de totale Nederlandse bevolking (zie de figuur). De arbeidsparticipatie van deze migranten is ook lager dan die van Surinamers en Antillianen, maar hoger dan die van Turken en Marokkanen. Per saldo verschilt de arbeidsparticipatie van de migranten uit Oost-Europa niet veel van het gemiddelde van de genoemde niet-westerse groepen.

De lage arbeidsparticipatie van migranten is vaak een gevolg van meer factoren: werkloosheid, taalproblemen, migratiemotieven en culturele factoren. Deze factoren spelen ook een rol bij de migranten uit Oost-Europa. Een deel van deze groep is niet als arbeidsmigrant naar Nederland gekomen, maar bijvoorbeeld wegens gezinsvorming.

Voor zover deze migranten uit Oost-Europa werken, betreft het in grote meerderheid werknemers met een vaste baan, die in verschillende bedrijfstakken werken. Een minderheid werkt via een uitzendbureau (14 procent in september 2004). Voor de vrouwelijke werknemers uit Oost-Europa is de gezondheids- en welzijnzorg een belangrijke bedrijfstak. Voor een deel

Tabel 1. Personen van 15 tot 65 jaar ingeschreven in de GBA, geboren in de nieuwe EU- lidstaten¹⁾, per 1 januari

	2000	2004	2007
	x 1.000		
Mannen	6	8	15
Vrouwen	15	20	28
Totaal	21	28	43
w.o. geboren in Polen	13	18	31

¹⁾ De acht Oost-Europese landen die in 2004 zijn toegetreden excl. Slovenië.

Bron: CBS.

Tabel 2. Banen en arbeidsvolume van werknemers wonend in één van de acht nieuwe lidstaten¹⁾

	2000	2003	2004	2005
	x 1.000 banen			
Landbouw en visserij	11	16	23	22
Uitzendkrachten ²⁾	15	58	62	68
Anders	7	13	13	14
Totaal	33	88	97	104
w.o. met woonland Polen	33	87	95	102
	x 1.000 arbeidsjaren			
Arbeidsvolume, totaal	7	22	22	24

¹⁾ De acht Oost-Europese landen die in 2004 zijn toegetreden.

²⁾ De uitzendkrachten zijn opgenomen als aparte groep en niet ingedeeld bij de bedrijfstak van de inlener.

Bron: CBS.

zal het hier gaan om Poolse verpleegkundigen en verzorgenden die in de voorgaande jaren zijn aangeworven.

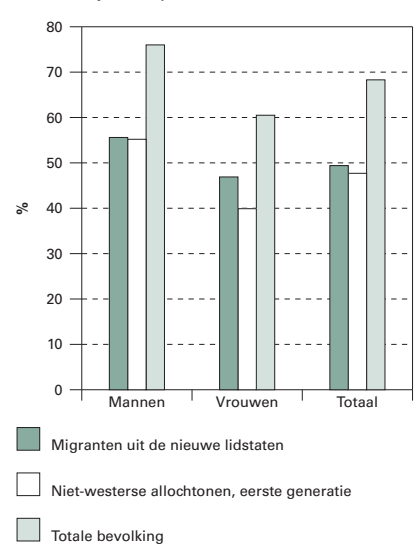
Polen met een Duits paspoort

Naast de werknemers die officieel in Nederland wonen, zijn er de tijdelijke werknemers die niet tot de bevolking worden gerekend. Het gaat daarbij voornamelijk om seizoenarbeiders en uitzendkrachten. Ook deze tijdelijke arbeid is sinds 2000 flink toegenomen, zowel vóór als na de toetreding.

De groei van de tijdelijke arbeid vanuit Oost-Europa in de laatste paar jaar kan in verband worden gebracht met de gunstige conjunctuur. Sinds 2003 is bijvoorbeeld het aantal vacatures sterk opgelopen. Ook in het begin van dit decennium nam het aantal tijdelijke werknemers uit Oost-Europa echter al sterk toe, hoewel toen het aantal vacatures in Nederland daalde. Deze groei hing samen met een kentering in het toelatingsbeleid ten aanzien van seizoenarbeiders uit Oost-Europa, en met de werving van 'Polen met een Duits paspoort'. Laatstgenoemde groep kon vrij in Nederland werken, dus zonder tewerkstellingsvergunning. De officieel erkende Duitse minderheid in Polen is klein, en telt circa 300.000 personen. Van de Polen die in Nederland werken behoort een groot deel tot deze groep.

De inschakeling van tijdelijke werknemers uit Oost-Europa begon in Nederland in de land- en tuinbouw, en breidde zich naar andere sectoren uit. De jaren negentig vormden de aanloopfase.

Werkenden in procenten van de bevolking 15 tot 65 jaar, september 2004

RECTIFICATIE

In Demos nr 9 van oktober/november zijn de drie grafieken in figuur 3 op pagina 7 bij het artikel 'Boer zoekt vrouw' niet benoemd. De figuur is daardoor onleesbaar. De bovenste grafiek geeft het percentage huwelijken per afstandsklasse van de afstand tussen de geboorteplaatsen van bruid en bruidegom naar huwelijksperiode weer voor de boeren, de middelste figuur voor de landarbeiders en de onderste grafiek voor de overige bevolking.

Foto: Wim de Jonge

Bij Nederlandse tuinbouwbedrijven bestond een moeilijk te vervullen vraag naar seizoenarbeiders. Werknemers uit Polen boden zich aan, maar de benodigde vergunningen waren aanvankelijk moeilijk te krijgen. Het project seizoenarbeid van de Land- en Tuinbouw Organisatie (LTO) Nederland samen met de Centrale organisatie Werk en Inkomen (CWI) bracht sinds 2002 meer seizoenarbeiders uit Polen naar Nederland. Daarnaast gingen Nederlandse uitzendbureaus zich richten op internationale arbeidsbemiddeling. Zij openden hiervoor vestigingen in Oost-Europese landen. De uitzendbureaus hadden een voorkeur voor Polen met een Duits paspoort, die legaal in Nederland konden werken zonder tewerkstellingsvergunning. Deze rekrutering in Oost-Europa heeft zich in korte tijd snel ontwikkeld. Het seizoenwerk in de land- en tuinbouw is nog altijd belangrijk voor de Polen die tijdelijk in Nederland werken. Het leeuwendeel van de tewerkstellingsvergunningen betreft de agrarische sector, maar de Polen met een Duits paspoort werken grotendeels buiten die sector.

Tijdelijke banen

Het totaal aantal banen van tijdelijke werknemers uit Oost-Europa, met of zonder vergunning, is in de periode 2000-2005 verdrievoudigd. In 2005 ging het om 104.000 banen (tabel 2, pag. 15). Er zijn duidelijk twee hoofdgroepen, namelijk de agrarische sector, en de uitzendbanen. Het aandeel van de agrarische sector is substantieel, maar was in 2005 kleiner dan een kwart. De meeste uitzendkrachten werken buiten de agrarische sector.

Het genoemde aantal van 104.000 banen in 2005 correspondeert met een lager aantal werknemers, want ruim een kwart van deze werknemers heeft gedurende een jaar meer banen in Nederland. Van de werknemers is 37 procent vrouw. De gemiddelde leeftijd van de tijdelijke werknemers is 32 jaar.

Klaarblijkelijk gaat het bij deze tijdelijke werknemers overwegend om banen van korte duur. De gemiddelde duur van de banen was in 2004 iets korter dan drie maanden. De ba-

nen in de agrarische sector duren gemiddeld korter dan de uitzendbanen. Door de korte duur van de banen bedroeg het totale arbeidsvolume van deze tijdelijke werknemers in 2005 ongeveer 24.000 arbeidsjaren. Dat is dus veel minder dan de aantallen personen of banen. Na 2004 is de tijdelijke arbeid van Polen in Nederland verder toegenomen, zoals blijkt uit de verleende tewerkstellingsvergunningen. De gunstige conjunctuur stimuleerde een soepeler toelatingsbeleid. In 2006 werden tientallen sectoren verder opengesteld voor werknemers uit de acht nieuwe lidstaten. De tewerkstellingsvergunning bleef nog wel vereist, maar deze werd sneller en gemakkelijker verleend, namelijk zonder arbeidsmarkttoets. Hiermee verviel voor werkgevers de verplichting om eerst te zoeken naar personeel uit Nederland of andere 'oude' EU-landen. In 2006 werden ruim twee keer zoveel tewerkstellingsvergunningen verleend voor werknemers uit Polen als in 2004. Ook in de eerste maanden van 2007 werden op veel ruimere schaal dan voorheen tewerkstellingsvergunningen afgeleverd.

Tot slot

De sterke groei van het aantal seizoenwerkers en uitzendkrachten uit Polen sinds 2000 is toe te schrijven aan een combinatie van factoren. De economische situatie en de hoge werkloosheid in Polen spelen een rol. Andere factoren zijn de ontwikkelingen in de Nederlandse tuinbouw, de opmars van de internationale arbeidsbemiddeling door uitzendbureaus en de versoepeling van het toelatingsbeleid van de Nederlandse overheid.

Een uitgebreidere versie van dit artikel verscheen in het Tijdschrift voor Arbeidsvraagstukken, jaargang 23, nr 2/2007.

Drs. A.W.F. Corpeleijn, CBS.

E-mail: acrn@cbs.nl

DEMOS verschijnt 10 x per jaar en beoogt de kennis en meningsvorming over bevolkingsvraagstukken te bevorderen. Inlichtingen over toezending van kopij kunnen worden ingewonnen bij de redactie

Gehele of gedeeltelijke overname van artikelen met bronvermelding is toegestaan. Toezending van bewijs-exemplaren wordt op prijs gesteld.

Het NIDI is een instituut van de KNAW dat zich bezighoudt met onderzoek naar ontwikkelingen in de omvang en samenstelling van de bevolking

colofon

Demos	is een uitgave van het Nederlands Interdisciplinair Demografisch Instituut (NIDI).
Redactie	Harry Bronsema, eindredacteur drs. Joop de Beer drs. Gijs Beets dr. Luc Bonneux
Adres	NIDI/DEMOS Postbus 11650 2502 AR 's-Gravenhage
Telefoon	(070) 356 52 00
E-mail	demos@nidi.nl
Internet	www.nidi.knaw.nl/nl/demos/
Abonnementen	gratis
Basisontwerp	Harmine Louwé
Druk	Nadorp Druk b.v., Poeldijk

demodata

In 2005 overleden 136.000 mensen. In 43 procent van de gevallen nam een arts een medische beslissing rond het levenseinde. Bij bijna 60 procent van de beslissingen ging het om pijn- en symptoombestrijding en bij bijna 40 procent besloot de arts om een patiënt niet te behandelen of een reeds in gang gezette behandeling te staken. Bij vijf procent werden middelen voorgeschreven of toegediend met het uitdrukkelijke doel om het leven te be-korten. Hieronder vallen euthanasie en hulp bij zelfdo-ding. In 52 procent van de gevallen had de beslissing van de arts geen gevolgen voor het overlijdenstijdstip, bij 20 procent kwam het overlijden minder dan 24 uur en bij drie procent meer dan een maand eerder. De gemiddelde levensbekorting was vier dagen na medisch handelen, 11 dagen wanneer de arts een middel voorschreef of toe-diende met het uitdrukkelijke doel om het overlijden te bespoedigen, gemiddeld ongeveer een week na een be-slissing om een behandeling niet in te stellen of te staken en een dag bij pijn- en symptoombestrijding (Kees Prins, Ingeborg Deerenberg (CBS), Bregje Onwuteaka-Philip-sen (Vrije Universiteit Medisch Centrum, Amsterdam), Agnes van der Heide (Erasmus Medisch Centrum, Rotter-dam. Bron: StatLine).